

Liten hjälpreda för talare. Jörgen Bodner www.replikskiften.com

Retoriken söker inte sanningen utan det sannolika.

Förberedelsefaser.

Intention.

Inventering.

Disposition.

Stil.

Memorering.

Genomförande.

Utvärdering..? har jag aldrig sett omnämnas i någon litteratur.

Konstigt eftersom man ju borde se detta som en process med sikte på utveckling och förkovran?

Intention: Vad skall du tala om? Kan du sammanfatta budskapet i en mening? I ett ord? Så att du alltid under hela ditt framförande har detta för ögonen och att allt du säger kan relateras på ett eller annat sätt till detta eller dessa få ord.

Vilken är din publik? Hur stor? Är den homogen eller sammansatt? Vem är du för dem? Vad är det för lokal? Storlek, akustik, ljusförhållanden...

Man kan också använda sig av frågorna: **Vem, vad, när, var, hur, varför, med hjälp av vad?**

Inventering: Samla ihop allt du kan komma att tänka på som du kan ha användning av i ditt tal. Berättelsen! Fakta. Anekdoter. Citat. Saker som kan relateras till det du vill berätta. Censurera inte redan nu, du kan sortera bort senare. (Citat: Ymnighet kan lätt beskäras men torftighet kan ingen möda bota...")

Disposition: Insamlandet av materialet är klart och nu kan du börja med ordning och struktur. Det är inte säkert att det måste ske i logisk- eller tidsföljd. Roa dig, men försök också se det ifrån åhörarens perspektiv. Du kan ändra in i det sista.

Stil: Hur skall du tala? För att fånga. Skall språket vara enkelt, precist eller vill du anslå en mer fantasifull eller poetisk ton. Använda dig av olika stilgrepp. Retoriska figurer. Som Kings "I have a dream", (1963). Rytmskt strukturerad upprepning. Anafor. Med språkligt starka bilder, metaforer och vändningar.

Memorering: Om det nu är absolut förbjudet att använda ett skrivet manus... Vilket det är! Man kan använda stolpar. Som nycklar. Som programledarna på TV som står med lappar i händerna och bläddrar sig igenom dessa. Där varje nyckel öppnar ett rum som är bekant för oss och vi sedan beskriver för åhörarna. Att koppla det vi ska minnas till platser. Inte dyka ner och gömma sig i en text, utan kommunicera!

Genomförandet: Hörs du? Kliv fram. Var generös. Tänk inte på om du gör rätt eller fel, hur du ter dig just nu. Brinn för ditt ämne. Intressera dig för publiken. Sök kontakt. Berätta. Gör ditt tal till ett samtal. Välkomna avbrott som tar publiken i anspråk, gör dem delaktiga i den föreställning som ni skapar och upplever tillsammans. Om du använder tekniska hjälpmedel. Gör dig aldrig beroende! Strular tekniken - Räkna med att den gör det - se till att du är förberedd på att köra utan. Här har du en chans att göra publiken medskapande - att du med deras fantasier hjälper lyckas projicera bilderna i dem själva.

Inledning: Väck intresset för det du tänker berätta, förtroende och sympati för dig som person. (Etos).

Föreställ dig vad publiken förväntar sig att du skall säga eller göra och bjud gärna på en överraskning. Våga vara lite mer naiv än du annars vill framstå som, lite gladare kanske? Energi!

Gärna inrepeterad inledning och

Avslutning! Som återigen formulerar essensen i ditt budskap. Med en uppmaning eller fråga, en knorr, gärna humoristisk. Lämna publiken i känslan att de skulle kunna stå ut med mer av dig och det du vill ha sagt.

Nu något mer om retoriska figurer. Klippt och skuret från bl.a. www.retorik.se

Bilder

Språkliga bilder får representeras av de bildlika omskrivningarna. Vanligast är metaforen men där finns också flera andra tekniker.

Metafor

Metaforen kommer ofta till genom att man blandar uttryck från olika genrer. Man skapar uttryck som egentligen, i strikt mening är omöjliga, men som i stället talar till vår fantasi. Det är till exempel mycket vanligt att politiken lånar uttryck från sportens eller från hushållets värld. Så kunde Mona Sahlin ta *time out* eller så kunde Carl Bildt ta oss med på *den enda vägen*.

Metonymi

I metonymin låter man ett uttryck bytas mot ett annat tydligare och mer konkret uttryck eller ett namn. Så kan vi tala om att *bin Laden attackerade USA*, fast vi mycket väl vet att det inte var bin Laden personligen som gjorde detta.

Synekdoke

I synekdoken låter man en liten del stå för det hela. Synekdoken liknar metonymin och kan sägas vara ett specialfall av den. Man kan till exempel tala om att *bo inom fyra väggar* där vi låter väggarna representera hela huset. Så kan också *de svallande vågorna* representera hela havet.

Liknelse

Liknelsen är ett bildspråk där ett begrepp klargörs med ett annat. Liknelsen skiljer sig från metaforen genom att det klart utsägs vad något liknar eller är som. Så kan *trädens rötter vara som tentakler i marken*.

Allegori

En allegori är en liten berättelse byggd av "bilder". Ofta har man staplat flera metaforer på varandra, och så att säga, tagit konsekvensen av metaforen. *Sverige har kört i diket. Nu måste vi bogsera upp landet på rätt väg. Vi vet hur man kör!*

Vändningar

Till vändningarna räknas de lite oväntade ordvändningarna. Ofta bygger de på att de är underhållande eller roliga. Här finns ironin såväl som över- och underdrifterna.

Ironi

I ironin säger man motsatsen till det man menar och ger därigenom extra stor kraft till sitt uttalande. En kommentar som *det där var ju en väldigt fin klänning* kan inte förstås om man inte lyssnar till undertexten.

Paronomasi

I paronomasin bygger man på ordlikheter. I en bilannons; ett annat bilmärke contra det egna: *container eller entertainer*.
Eller *svångremspolitik och svängrumspolitik*.

Eufemism

Eufemismen är en förskönande omskrivning. *Lokalvårdare* i stället för *Städare*. Att genom eufemismen byta ett ord mot ett annat kan efterhand också komma att ändra själva ordets innehåll. *Kalhygge-Föryngringsyta*

Hyperbol

Hyperbol är en medveten överdrift. *Jag är fullständigt dödstrött* kan man höra sig själv säga utan att man egentligen håller på att dö.

Litotes

Litotesen är motsatsen till hyperbolen. Den kallas ofta understatement. *Jag tror att jag fått en liten släng av aids*.

Ellips

I ellipsen stryker man bort ord och mellanled, allt man kan undvara. Kvar blir det korthuggna. Så föddes citat som *Me Tarzan. You Jane*.

Upprepningar

I omskrivningen upprepning låter man antingen samma ord komma åter, gång på gång, eller också låter man ord med samma betydelse följa på varandra.

Anafor

Anaforen är en upprepning av samma ord i början av flera satser. En av de mest kända är Martin Luther Kings tal *I have a dream*, där denna fras upprepas ett mycket stort antal gånger med ökande kraft.

Epifor

Epiforen är anaforens raka motsats. Nu sker upprepningen av samma ord i stället i slutet av flera satser. *Dessa ord, dessa enkla ord, dessa mina sista ord...*

Synonymi

I synonymin sammanförs många ord med samma innebörd och staplas på varandra: *Han drog, stack, for sin väg, pös...*

Kiasm

I kiasmen spegelvänds två språkliga delar. John F Kennedy: *Fråga inte vad ditt land kan göra för dig - fråga vad du kan göra för ditt land.* Eller konstaterandet att *livet är kort, kort är livet!*

Jämförelser

Man kan till exempel jämföra två sidor, historien med nutiden eller teori med praktik.

Paradigm

I paradigmerna får en händelse eller en person tjäna som förstärkning av texten och att det var en effektiv metod *det visste redan de gamla grekerna.*

Antites

I antitesen målar man i svartvitt. Det handlar oftast om två sidor som står mot varandra, medvetet tar man bort alla nyanser där emellan. *Dagens Sverige består av fattiga och rika, av mottagare och givare.* En annan variant är *Upp som en sol, ner som en pannkaka.* Churchill talade antitetiskt på detta vis *This is not the end. It is not even the beginning of the end. But it is, perhaps, the end of the beginning.*

Oxymoron

En antites där ett enskilt ord läggs till ett annat med motsatt betydelse kallas oxymoron. Detta kan ge upphov till ord som *bitterljuv* och *fulsnygg* eller uttryck som *talande tystnad.*

Sentens

Sentens är detsamma som talesätt. Här använder man sig av gammal visdom som får förstärka den egna ståndpunkten. *Var mot andra som du vill att andra ska vara mot dig!*

Intresse <
Trovärdighet **Etos**
Sympati
Energi
Dialog
Förnuft **Logos** **Närvaro**
Ny kunskap
Dynamik
Intresse >
Känsla **Patos**
Uppmaning?

Vad var nu det här? Jo, ett försök att sammanfatta något av essensen i ett framträdande.

Med < menar jag att publiken ska fatta intresse för dig, och med > att den skall känna att du är intresserad av dem. Att man utgår ifrån att talaren har något av vikt att förmedla, förnuft/logos, och att detta bör balanseras med känsla/patos och inlevelse. En känsla och inlevelse som du delar med dina åhörare.

Du berättar inte bara din kunskap - utan också dig själv. Din erfarenhet, din personlighet, ditt temperament, din humor, dina värderingar. Vare sig du vill eller inte, eller du är medveten om det eller ej.

Vill du vidare så testa www.retorik.com Eller googla på retorik. Böcker? Göran Hägg "Retorik i praktiken". Lennart Hellspong "Konsten att tala". Kurt Johannesson "Retorik eller konsten att övertyga". + ca 300 titlar till som finns på Stadsbiblioteket!